

Benlik ve Ahlaki Kimlik

Oya ONAT KOCABIYIK*

Özet- Bireyler tarafından gösterilen ahlaki davranışlar, toplumda var olan düzenin devam etmesini sağlamaktayken, ahlak dışı davranışlar toplumda karmaşa ve huzursuzluk yaratabilmektedir. Toplumı oluşturan bireylerin ahlaki davranışlar gösterebilmeleri oldukça önemlidir. Bu nedenle, ahlaki davranışların nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek için, bireylerin sahip oldukları ahlaki kimliklerini bilmek gerekir. Bireylerin sahip oldukları ahlaki kimliklerinin ortaya çıkmasında benlik önemli görev üstlenmektedir. Ahlaki kimlik, benlik ile tutarlı bir şekilde bireyleri ahlaki davranışa motive etmektedir. Bu derleme çalışması, ahlaki davranışa motive ettiği düşünülen ahlaki kimliğin benlik yapısı içerisinde nasıl ortaya çıktığını açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle benlik yapısı incelenmiş ardından ahlaki kimlik, ahlaki kimliğin ortaya çıkması ve gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğu tartışılmıştır. Sonuç olarak, ahlaki kimliğin oluşumunda benlik değerlendirmesi sonucunda benlik yapısında yer alan değerlerin önemli olduğu ve bunların kazandırılmasında aile ve eğitim kurumlarına önemli görevlerin düştüğü söylenebilir.

Anahtar Kelimeler- Benlik, Benlik değerlendirmesi, Ahlaki kimlik

Giriş

Huzurlu bir dünya düzenini sağlayacak bireylerin yetişebilmesi için, bireylerin ahlak gelişimlerine önem verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Bu doğrul-

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı

E-posta: oyaonat@trakya.edu.tr

tuda ahlak gelişimi ile ilgili olarak yapılan çalışmalar (Kohlberg, 1973; 1976; 1977; Piaget, 1932; Rest ve diğerleri, 2000) incelendiğinde bunların çoğunlukla, ahlak gelişiminin bilişsel yönüne odaklandığı görülmektedir. Ancak bu konuda daha sonra yapılan çalışmalar ise, ahlak gelişiminde ahlaki kimliğin önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle bireylerin sahip oldukları ahlaki kimliklerinin, bireylerin davranışlarını yönlendirdiği, bireyi ahlaki davranışa motive ettiği ifade edilmektedir. Bireylerin herhangi bir ahlaki davranış göstermelerinde, sahip oldukları ahlaki kimliklerinin önemi vurgulanmaktadır (Aquino ve Reed, 2003; Blasi, 1983; 1984; Power, 2004).

Bu nedenle bu çalışmanın amacı, ahlak gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen ahlaki kimliğin yapısını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak benlik yapısı ele alınmış ardından da ahlaki kimlik, ahlaki kimliğin ortaya çıkması ve gelişimine etki eden faktörler ayrıntılarıyla incelenmiştir.

Bu çalışmanın, ahlaki kimlikte benliğin önemini ve ahlaki kimliğin gelişimine etkisi olan faktörleri ortaya koyması açısından alana hem kuramsal hem de uygulamaya dönük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu açıdan öncelikli olarak benlik ve benlik değerlendirmesi kavramları ele alınarak açıklanmıştır.

Benlik ve Benlik Değerlendirmesi

Bilişsel yaklaşıma göre incelendiğinde, benliğin farklı zihinsel temsilleri bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri “gerçek benlik”tir ve bireyin olduğu veya olduğunu sandığı kişi ile ilgili bilgileri içermektedir. “Gerçek benlik” kavramı, benlik algısı kavramını karşılamakta ve bireylerin benlik algısı ile tutarlı yaşamayı isteme gibi doğal insani eğilimi bulunmaktadır (Aquino ve diğerleri, 2009; Hardy ve Carlo, 2005).

Diğeri ise “ideal benlik”tir ve bireyin olması gerektiğine inandığı, başkaları tarafından kendisi için belirlenmiş görev ve yükümlülükleri yerine getiren kişiye ilişkin bilgilerdir. Bireyin, olmak istediği kişiye ait olan zihinsel imgelerini içerir (Burger, 2006). İdeal benlik, potansiyel olarak benlikle ilişkili algılamaları içerir ve birey tarafından çok fazla değer görür. İdeal benlik yapısının oluşumunda benlik değerlendirmesinin önemli görev üstlendiği söylenebilir. Benlik değerlendirmesi, bireylerin sosyalleşme sürecinde içselleştirdikleri özellikleri değerlendirebilmelerini ve davranışlarını düzenleyebilmelerini sağlamaktadır (Higgins, 1997; Nucci, 2004).

Bireylerin kendilerini değerlendirmeleri, hangi yolda olduklarına karar verebilmeleri için önemlidir. Benliğin değerlendirilmesi, benlik hakkında yapılan değer yargılamalarını ifade etmektedir. Benliğin değerlendirilmesi, gerçekçi ve uyumlu olan inançlara dayanmaktadır. Bireylerin sahip oldukları dürtüler, istekleri oluştururken, inançlar da yapılacak ya da yapılmayacak davranışları oluşturmaktadır. Örneğin; “senden daha zayıf veya büyük birine vurmak yanlışır”, “otoriteye boyun eğmelisin” gibi inançlar otomatik olarak emirlere ve bu emirler de; “vurma”, “sana söyleneni yap” şekline dönüşür. Böylece emirler doğrultusunda ortaya çıkan yasaklar, isteklerin ifade edilmesine karşıt bir kuvvet olarak işlev görmektedir. İç kontrol sistemi eylem sistem ile birlikte çalışmakta, bireylerin tepkilerini düzenlemekte, değiştirmekte ve bastırmaktadır (Beck ve diğerleri, 2008).

Bu doğrultuda bireyin benlik değerlendirmesi, güvenli ya da güvensiz, iyi ya da kötü, çirkin ya da güzel, başarılı ya da başarısız, değerli ya da değersiz vb. olabilmektedir. Benlik değerlendirmesi sonucunda benlik değerini, onurlu, doğru, iyi yürekli vb. algılayan bir bireyin, kendi öznel değerlendirmesi içinde kötü olarak algıladığı davranışları yapması kuşkusuz daha uzak bir olasılıktır. Çünkü kötü davranışlar, iyi benlik olarak algılanan kişinin ölçütleri ile çelişir nitelikte olacaktır. Kişi, kötü olarak algılanan, dışlanan davranışı, iyi benliğin alanından uzaklaştırma eğiliminde olur (Topses, 2006). Bunun yanında benlik kavramı içinde geleceğe ilişkin olası değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bu olası benlikler, bir kişinin yapacağı ya da yapamayacağı davranışları etkileyerek şimdiki davranışa yol gösterdikleri için önemli bulunmaktadır.

Benlik ile ilgili yapı ve mekanizmaların ayrıntılarına dikkat edildiğinde bunun ahlaki davranışla ilişkilendirilebileceği, ayrıca ahlaki kimlik yapısı da yakından incelendiğinde bunun, benliğin bazı elemanlarını ve işlevlerini içerdiği görülmektedir (Blasi, 1993; Hardy ve Carlo, 2005). Bireylerin benlik kavramlarında, ahlaki kimlik aktif hale geldiğinde bireylerin ahlaki davranışlarını etkilemede büyük bir potansiyele sahip olmaktadır (Aquino ve diğerleri, 2009). Bu nedenle benlik kavramı içinde aktif hale gelecek olan ahlaki kimlik, şimdiki davranışlara yol gösterecek ve uygun davranışların gösterilmesine neden olacaktır (Onur, 2008, s. 93).

Bu noktada bireylerin benlik yapıları içerisinde ahlaki kimliğin nasıl ortaya çıktığını da sorgulamak önemli görülmektedir. Bu nedenle ahlaki kimlik ve ahlaki kimliğin ortaya çıkması başlığı altında yapılan araştırmalarla bu konu açıklanmaya çalışılmıştır.

Ahlaki Kimlik ve Ahlaki Kimliğin Ortaya Çıkması

Ahlaki kimlik ile ilgili literatürde yapılan tanımlar incelendiğinde ahlaki kimliğin; ahlaki davranışlara motive eden bir çeşit kendini düzenleme mekanizması olarak tanımlandığı görülmektedir. Yapılan bu tanımda, ahlaki kimlikte özellikle benlik algısı ve benlik değerlendirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Hart ve diğerleri, 1998; 1999).

Yapılan başka bir tanımda da ahlaki kimlik, benlik sistemleri ile tutarlı, davranışa motive eden içsel insan eğilimine dayandırılır. Ayrıca bu tanımda ahlaki kimlik, bireyin kimliğinde merkez olan ahlaki değerlerin, meziyetlerin derecesi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Yani buna göre benlik, ahlaki değerler ile yapılandırıldığında ya da tanımlandığında ahlaki kimliğin oluşması mümkün olabilmektedir (Hardy ve Carlo, 2005).

Ahlaki kimliğin oluşumunu daha iyi anlayabilmek için bu noktada benlik ile ahlaki değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekli görülebilir. Aquino ve arkadaşları (2009) tarafından bu konuda yapılan çalışmada, ahlaki değerler ve benlikle ilgili değerlerin doğasında tezatlık olduğu belirtilmiştir. Bu tezatlık Schwartz'ın (1992), değer tipleri arasındaki dinamik ilişkileri belirlemeye yönelik olarak şekillendirdiği değerler arasında da görülmekte ve değer tipleri, güdül amaçları gereğince, birbirleriyle uyum ya da çelişki içinde olabilecek nitelik taşımaktadır. Özellikle ikinci boyutta ele alınan değerler, “özaşkınlık” / “özgenişletim” olarak adlandırmıştır. Bu boyutun özaşkınlık ucu “evrenselcilik” ve “iyilikseverlik” değer tiplerini; özgenişletim ucu ise “güç”, “başarı” ve “hazcılık” değer tiplerini kapsamaktadır. Özgenişletim grubu içindeki değerler, bireyin başkalarının zararına bile olsa, kendi çıkarları doğrultusunda davranmasına olanak sağlayan değerlerden oluşmaktadır. Özaşkınlık grubunda yer alan değerler ise, bireyin, yakın ya da uzak tüm insanların ve doğanın yararı için, bencil amaçlarından vazgeçmesine yönelik değerleri kapsamaktadır. Bu iki farklı grupta yer alan değerler çatışabilmektedir. Bu tezatlık ahlaki değerler ile benlik arasında da bulunmaktadır. Bireylerin hem ahlaki kimlikleri ve hem de uygun olmayan psikolojik durumu üretebilen benliğin bencil yönü, eş zamanlı olarak harekete geçebilmektedir. Benliğin bencil yönü, durumsal faktörler tarafından aktive edildiğinde, ahlaki kimliğin uygulanabilirliği azalmaktadır.

Ancak Blasi (2005) ahlaki kimliğin uygulanabilirliğini arttırma yönünde ahlaki isteğin öneminden bahsetmiştir. Ona göre ahlaki isteğe sahip olmak ve belli bazı değerlere sahip olmayı istemek ayrıca birey tarafından istek ve değerlere

sahip olmaya kararlı, niyetli olmak ahlaki kimliğin işaretidir ki bu bir bireyi ahlaksız olandan ayırır. Ahlaki istek, iradeye rehberlik etmekte ve ahlaki anlamlılığı sağlamaktadır. İrade; bireylerin uzun dönemdeki hedeflerini takip etmedeki içsel ve dışsal engelleri idare etmek için gereklidir. İrade gücü, problem çözme sırasında kendini düzenleme becerilerimizi kullanmamızı sağlayan yeteneklerimizden oluşan bir alet çantası gibi iş görür. Hedef amaçlı olmak, dikkati odaklamak, kararlılıkla bir işi sürdürmek gibi beceriler hep irade gücü sayesinde gerçekleşir. Ahlaki irade yedi aşamada oluşmakta ve bu aşamalarda meydana gelen değişiklikler aşağıda kısaca açıklanmaktadır (Blasi, 2005);

- Birinci aşamada, çocuk bazı arzuları ile karşı karşıya kalır ki bunlar bazen birbirleriyle çatışırlar. Ancak çocuk henüz ne onlardan birini seçebilecek, ne de kendini uzaklaştırabilecek durumdadır.
- İkinci aşamada, çocuğun tatmin olduğu deneyimi yeniden yaşamayı istemesi doğrultusunda ikincil arzular artık olasıdır. İstekler karşısında iradeye dair bir tutum alınır.
- Üçüncü aşamada daha fazla sayıda arzu daha geniş bir kapsama mal edilmektedir.
- Dördüncü aşamada, davranışlar ve niyetler kategorilere ayrılır ve iradenin hedefi haline gelirler. Tam olarak ayrıştırılmamış ve sınırlı ahlaki niyetler bulunsa da, bu adımda ahlaki iradenin gösterilebilmesi oldukça nadirdir.
- Beşinci aşamada, bazı kategoriler artık iyi, güzel, ahlaki gibi değerlendirmelerin hedefi olurlar. Ancak ahlak kategorisi sadece değerlendirilmesi gereken şeylerden biridir. Diğer değerlerle kıyaslandığında ahlaki değerlere herhangi bir öncelik tanınmaz. Ahlaki değerlendirmeler diğer değerlendirmeler ile yarış içerisindedir.
- Altıncı ve yedinci aşamada, ahlaki irade keskin hale gelmeye başlar. Altıncı aşamada iki çeşit birey karşımıza çıkar: Biri, bazı ahlaki değerlerin ki bunlar başka değerlerle çatışma halindedir, galip gelmesini arzular ve hayatını buna göre organize etmeye çalışır. Bu tür ahlaki değerler “faziletler” olarak tanımlanır. İkinci tür birey ise hayatında daha geniş bir alanı düzenleyebilmek amacıyla, bu faziletlerin bazılarını birbirine bağlar. Bu bireyler için “ahlaki kimlikleri” var denebilir ancak genel yargı, insanların istenmeyen arzuları yaşantılarından defetmeleridir. Bu bireylerde eksik olan “yürekten gelmesi” düşüncesidir. Frankfurt (1971) tarafından desteklenmiş olan bu düşünce için, Blasi (2005) genel bir ahlak değerinin

temel ilgi alanları haline dönüştüğünden ve iradenin de bunun etrafında yapılandırıldığından söz eder. Bir ahlaki değere, ahlaki açıdan iyi olana bütün kalbinle bağlanmak, kişinin kimliğinin bir parçası haline gelir. Öyle ki bununla uyumlu olmayacak bir şekilde davranmak düşünülemez bile; bu da yedinci aşamadaki bazı bireylerin tutumlarıdır (Blasi, 2005).

Ancak, Aquino ve Reed (2002) tarafından ahlaki kimliğin çeşitli içeriklerden oluşabileceği vurgulanmıştır. Bir birey şefkati, merhameti ahlaki kimliğinin merkezi olarak görebilirken bir diğer kişi ise adaletli ve dürüst olmayı ahlaki kimliğinin merkezinde görebilmektedir. Bu nedenle, ahlaki kimlik bireysel farklılıkların bir boyutudur; yani kişilikten bahsedebilmenin bir yoludur. Benlik kavramları içerisinde ahlaki kimlikleri daha az merkezi konumda olan bireyler, kendilerinde sorumluluk hissetmeyebilir ve böylece bu bireylerin daha az ahlaki davranışa motive olacakları düşünülmektedir. Bunun anlamı da, bu bireylerin diğer bireylerin ihtiyaçlarına ve ilgilerine daha az duyarlı olmalarıdır (Aquino ve diğerleri, 2009).

Yani her birey, özünü bu şekilde birtakım ahlaki kategorileri referans alarak oluşturmaz. Bazı bireyler için kendini tanımlamada başvurulan öncelikler daha farklıdır ya da ahlaki, kişilikleri ile bütünleştirmeleri farklı derecelerde gerçekleşir. Bazı bireyler adalet gibi, değerlere daha çok önem verirken, bazılarının bu değere bakış açıları farklı olabilir (Blasi, 2004). Oysa ahlaki kimlikleri merkezde olan, yani dürüst, adil ve iyi olmak gibi ahlaki değerlerin kimliklerinde merkez duruma gelen bireylerin, görev ve sorumluluk duygusu bu değerlerle tutarlı bir şekilde yaşama isteğini arttırır. Bu nedenle, bu durum bireyleri ahlaki algı ile davranmaya motive eder (Hardy, 2006; Hardy ve Carlo, 2005).

Ahlaki kimliğini güçlü bir şekilde içselleştirmiş olan bireyler, insanlara yardım etmek ve onlarla ellerindeki kaynakları paylaşmak üzerine daha güçlü bir ahlaki zorunluluk hissedeceklerdir (Reed ve Aquino, 2003). Benzer olarak, Aquino, Reed, Thau ve Freeman (2007) kendileri için ahlaki kimlikleri çok önemli olan bireylerin insanlara yardım etmek söz konusu olduğunda paradan çok zamanlarını ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, toplumsal statüsü yüksek olan bireyler genelde parasal yardımları tercih etseler de, bu eğilim güçlü bir ahlaki kimliği olanlar arasında daha düşüktür. Buna göre sahip olunan ahlaki kimlik, kişinin kendi imajını ve güvenini korurken başkalarına zarar vermesine neden olan mekanizmaları etkisiz hale getirmektedir. Yani ahlaki kimlik birey için çok önemliyse, bu durum kişinin başkalarına zarar vermesine olanak sağlayan bilişsel rasyonalizasyonlarının etkisini zayıflatmaktadır. Örneğin, ahlaki değerler

birey için çok önemli ise, davranışlarında da bu tutarlılığı gösterecektir. Bireyin ahlaki kimliğine uygun bir şekilde davranmaması kişi için kendine ihanet riski taşıyacaktır (Blasi, 2004). Nisan (1993), bu noktada benlik tutarlılığı kavramından bahsederek benlik tutarlılığını bireylerin ahlaki davranışları göstermesine neden olan itici güç olarak tanımlamaktadır. Ona göre benlik tutarlılığı, bireylerin benliklerini iyi olarak açıklamalarına ve sürdürmelerine motive etmektedir.

Kısacası, ahlaki bir davranışın gerçekleşmesinde sadece direkt bir algıdan çok kişinin bu davranışı gerçekleştirmesinin kendi doğrularına ne kadar uyduğuna dair derin hisleri önemlidir. Bu doğrultuda bireyin ahlaki kimliğine ya da benlik algısına katmasının sonucunda ahlaki sorumluluk oluşur. Yani davranışlar ahlaki kimliğimizden kaynaklanmaktadır ki onun da temelleri çok derin ahlaki sorumluluklarımızda yatar. Ahlaki sorumluluklar ahlaki davranışta merkezi rol oynar ve benlik tutarlılığı da ahlaki davranışın ortaya çıkmasına neden olan motivasyonel bir güçtür (Blasi, 1993, 2004).

Ahlaki Kimliğin Gelişimine Etki Eden Faktörler

Ahlaki kimlik gelişimi şekillendirilmeye açıktır ve hayat boyu gelişime devam etmektedir. Bu nedenle ahlaki kimliğin gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğunu bilmek önem kazanmaktadır. Ahlaki kimlik gelişimine etki eden faktörler incelendiğinde, bu faktörlerin iki sütun halinde sıralandığı ve toplam beş başlık içinde ele alındığı görülmektedir (Hart, 2005) Bunlar;

Birinci sütunda i) kişisel özellikler, ii) sosyal özellikler (aileyi, kültürü, sosyal sınıfı da içererek) sıralanmıştır. Bu özellikler çok yavaş bir şekilde değişen ve muhtemelen gelişmekte olan bir çocuğun irade kontrolünün dışında olan özelliklerdir. Çocuk karakter özelliklerini, içinde doğup büyüdüğü çevreyi, sosyal sınıfını seçemese de, tüm bunlar çocuğun kontrolü dışında olsa da bu koşullar onun içinde büyüyeceği ahlaki atmosferi etkiler. Bu özelliklerin hepsi kişinin ahlak hayatını şekillendirir. İkinci sütun iii) ahlaki yargı ve tutumları, iv) kişinin benlik algısını ve v) ahlaki davranış fırsatlarını içerir. Bu faktörler, kişinin irade kontrolü ile daha yakından ilgilidir ve ahlaki kimlik oluşumunda daha fazla etkili olabilmektedir. Bununla birlikte bu faktörler, birinci sütundaki özellikler ile ahlaki kimlik gelişimi arasında oluşacak bir bağ için arabulucu rol görürler (Hart, 2005).

Sosyal faktörler incelendiğinde ilk sırada aileler yer almaktadır. Bunun yanında akranlar ve eğitim kurumlarının da önemli etkileri bulunmaktadır. Bu ne-

denle devam eden bölümlerde sırasıyla aile, akran ve eğitim ele alınarak ahlaki kimlik ile ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Aile

Anne ve babanın çocuklarına karşı davranış şekilleri çocuğun kişiliğini ve gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamasını sağladığı için çok önemli bir etkiye sahiptir. Her çocuğa, anne-babası ve çevresi belli davranışları, ahlaki değerleri ve toplum kurallarını aşlamaya çalışır. Yani çocukların ahlaki davranışları benimsemesi ve onlara uygun yaşaması her anne babanın isteğidir. Çocuklar aile ortamında görülen davranışları benimser ve her çocuk, ahlaki davranışları benimsediği bir dönemden geçer (Durmuş, 2006). Bu nedenle çocukluğundan, belki de bebekliğinden başlayarak, öz güvenli, öz değer ve öz saygı duygularıyla yetişmiş bireylerin, ahlaki değerlere olan eğilimleri de yüksek olacaktır (Topses, 2006). Ahlaki kimlik ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, çocukların ahlaki kimlikleri ve davranışlarının gelişiminde ailenin etkisi üzerine yapılmış çalışmalar az olsa da, bu konuda Hart, Atkins ve Fegley (2003) tarafından yapılan çalışmada ahlaki kimliğin temelinin çocukluk döneminde ailenin çocuğa karşı tutumlarına bağlı olarak oluştuğu belirtilmektedir. Spinrad ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan çalışmada da, aile tutumunun çocukların ahlaki davranışları üzerinde önemli rol üstlendiği belirtilmiştir. Çocukların aileleri tarafından cesaretlendirilmeleri empati ile tepki vermelerine ve çocukların ahlaki davranışlar göstermelerine neden olmaktadır. Araştırmada, ailelerin çocukları üzerindeki pozitif etkileri ve cesaretlendirmeleri ile çocukların empati duyguları arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Başka bir çalışmada da empati düzeyi yüksek olan çocukların diğer bireylerle değer veren, diğer bireylere karşı sorumluluk duyan bireysel özellikler gösterdikleri ve bu çocukların ilgi ve şefkat gösteren demokratik tutum sergileyen ailelerden geldikleri belirtilmektedir. Empatik olan anne-baba davranışlarını gözlemleyen çocuklar anne ve babaları gibi diğer bireylere değer vermeyi ve empati göstermeyi öğrenmektedirler (Ünal, 2007). Hart, Atkins ve Ford (1999) ise ergenler üzerinde yapmış oldukları çalışmada, ahlaki kimliğin gelişiminde ailenin doğrudan etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, kızlar erkelere göre daha fazla yardım etmeye gönüllüdür. Kızlar ile erkekler arasındaki bu farkın, çeşitli aktivitelere dahil olmalarındaki fırsatların farklılığından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Ahlaki gelişim açısından bireylerin, özellikle çocukların, ahlaki davranışlara fırsat veren durumlarla kar-

şlaşmaları önemli ve gereklidir (Matsuba ve diğerleri, 2007). Yapılan diğer çalışmalarla da ahlaki kimlik ve ahlaki davranışlar üzerinde ailelerin önemli etkisi olduğu belirtilmiştir (Spinrad ve diğerleri, 1999).

Akran

Ahlaki kimliğin gelişiminde ailenin yanı sıra akran ve akran ilişkileri de önemli rol oynamaktadır. Akranları tarafından kabul görmek çocuklar için oldukça önemlidir. Akranlarınca kabullenilmeyen çocukların, çok gerekli olan aidiyet duygusundan mahrum oldukları için yıllar süren mutsuzluklar yaşayabilecekleri ifade edilmektedir. Bu yüzden diğer bireylerin, özellikle akranların kabulü kimlik kazanımında oldukça önemli olabilmektedir (Noddings, 2006).

Kumru, Carlo ve Edwards (2004) ahlak gelişiminde akran ve akran ilişkilerinin önemi üzerine yaptıkları çalışmada, ergenlik dönemindeki gençlerin olumlu sosyal davranışlarında yaş grubu ve cinsiyet farklılıkları ile bu davranışların akran bağlılıkları, toplulukçu değerler, olumlu sosyal davranışlarla ilgili ahlaki muhakeme ve empati ile olan ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, küçük yaştaki ergenlerin daha çok kamusal ve itaatkâr, büyük yaştaki ergenlerin ise daha çok özgeci ve gizli olumlu sosyal davranış sergiledikleri ve ayrıca erkeklerin daha çok kamusal, kızların ise daha çok duygusal, itaatkâr ve gizli olumlu sosyal davranış gösterme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kamusal olumlu sosyal davranışı, akran bağlılığı ve toplulukçu değerler yordarken; duygusal olumlu sosyal davranışı anne-baba ve akran bağlılığının yordadığı sonucu elde edilmiştir. Toplulukçu değerler ve empatinin; özgeci olumlu davranışı, itaatkâr ve gizli olumlu sosyal davranışları yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu nedenle çocukluk ve ergenlikte ahlak gelişiminde önemli yere sahip olan farklı akran ilişkileri incelenmesi gereken bir konudur. Horn, Daddis ve Killen (2008) tarafından ahlaki kimliğin kişiler arası ilişkilerle, akran ilişkileri ile nasıl aktif bir şekilde yapılandırılabilirliği araştırılmıştır. Bu çalışmada özellikle akranların değerlendirildiği dört farklı ahlaki eğitim yaklaşımından bahsedilmiştir. Bu yaklaşımlar; i) adaletli toplum okul yaklaşımı, ii) yapısalcı eğitim, iii) bakış açısı kazanımı, iv) akran arabuluculuğu, v) işbirliğine dayalı öğrenme ve vi) sosyal etki güdümlü eğitim şeklinde sıralanmıştır. Bunların sosyal bilişsel teoriyi temel aldıkları, özellikle öğrencilerin ahlak kavramlarına odaklandıkları ifade edilmektedir. Bu yaklaşımlarla öğrencilerin ahlak kavramını akran ilişkileri ile daha kolay kazanabileceklerinden bahsedilmiştir. Bu açıdan bakıldığın-

da akran etkileşimi ve sosyal ilişkileri temel alarak ahlaki eğitim programlarının oluşturulması gereklidir (Horn ve diğerleri, 2008).

Ahlaki eğitimi programlarının geliştirilmesinde, karakter eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınması gereken diğer önemli bir konu olmaktadır. Aşağıda eğitim başlığı içerisinde bu konuda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Eğitim

Ahlaki kimliğin oluşumunda, olumlu bir takım değerlerin bireylere kazandırılması için eğitim kurumlarının karakter eğitimine önem vermelerinin gerekli olduğu söylenebilir. Karakter eğitimi, eğitim kurumlarının her kademesinde üzerinde durulması gereken bir konudur. Buna dayanarak, daha ilkökul düzeyinden itibaren uygulanan karakter eğitimi programlarının kötü alışkanlıkları önleyici etkiye ve bir takım değerleri kazandırma özelliğine sahip olabileceği ifade edilebilir.

Was, Woltz ve Drew (2006) karakter eğitimi programlarının geliştirilmesinde ele alınan program amaçları içerisinde temel insani erdemleri sıralamışlardır. Bunlar; güvenilirlik, saygı, sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik ve vatanseverlik olarak belirtilen ve karakter eğitimi adı altında ele alınan değerlerdir. Karakter eğitimi programlarının akademik motivasyonu ve isteği, akademik başarıyı, sosyal davranışı, okul sevgisini, sosyal ve demokratik değerleri, çatışma çözme becerilerini, ahlaksal düşünme olgunluğunu, sorumlulukları, saygıyı, otokontrolü, benlik saygısını, sosyal becerileri, güveni ve öğretmenlere karşı saygıyı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Headen (2006) yapmış olduğu çalışmada karakter eğitimi programının öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedir. Hem idareciler hem de öğretmenler programın zorbalığı azaltacağına, öğrencilerin dikkatlerini arttıracığına, öğrencilerin okuldan kaçmalarını azaltacağına, öğrenci personel ilişkisini geliştireceğine, akran ilişkisini geliştireceğine, temiz ve güvenli sınıfların oluşacağına ve iş doyum hissini arttıracığına inanmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre bu program kötü alışkanlıkları önleyici ve müdahale edici olarak tanımlanabilir; ayrıca okullara disiplin getirme amaçlı kullanılabilir. Programın kullanımı okullarda pozitif okul kültürünün ve ikliminin oluşumunu sağlamaktadır.

Ayrıca karakter eğitimi programlarına yönelik olarak öğretmenlerin sahip oldukları tutumlar programın işleyişi açısından önemli olmaktadır. Temel tutum-

lar ve sosyal değerler okulda ve toplumda tanımlanır ve güçlendirilir (Ryan, 1996). Noddings'e (2010) göre ahlaki eğitimin temel amacı diğer bireylere yardım etmeye gönüllü olan bireyler yetiştirmektir. Ahlaki akıl yürütmede öğretmenler hem işledikleri konu üzerinde hem de ahlaki sorunlar bağlamında geçerli olan akıl yürütme becerilerini öğretmelidirler.

Sonuç

Birbirini düşünmeyen, sevmeyen ve saymayan insanların çoğalması ile başlayan toplumsal çözülme daha da büyüyerek daha fazla problemin yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu durum bireyler arasındaki ilişkilere büyük zarar vermekte ve daha sonra bireyi mutsuzluğa iterek yalnızlaştırmaktadır.

Yaşanan bu problemlerin kaynağı olarak, bireylerin sahip olması gereken değerleri yitirmiş olmaları gösterilebilir. Bu değerler, toplumda düzeni sağlayan ve daha mutlu bir ortak yaşamı sağlayan özelliklerdir. Bu özellikler çok küçük yaşlardan itibaren bireyin ahlaksal gelişim düzeyine uygun olarak bireylere kazandırılır. Kazandırılan bu benlik özellikleri, bireylerin ahlaksal gelişiminde özellikle ahlaki kimliğinin oluşumunda oldukça önemlidir. Bireylerin ahlaki kimliklerinin oluşumunda etkili olan birden fazla faktör bulunmaktadır. Buna dayanarak da bireylerin ahlaki kimliklerinin oluşumunda ailenin rolünün oldukça önemli olduğu söylenebilir. Ailede başlayan ahlaki kimlik oluşumu, okullarda alınan eğitimle devam etmektedir. Okullardaki öğrencilerin suçluluk yaşının küçülmesi ve giderek şiddetin artması gibi faktörler, okullarda bireylerin ahlaki kimliklerini oluşturmaları üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu söylenebilir. Buna dayanarak, çocukların yaşlarına uygun karakter eğitimi programlarının oluşturulması önemlidir. Bu programlarda akran ve akran ilişkileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynakça

- Aquino, K. ve Reed, A. II. (2003). Moral identity and the expanding circle of moral regard toward out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1270-1286.
- Aquino, K. ve Reed, A. II. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1423-1440.

- Aquino, K., Freeman, D., Reed, A. II, Lim, V. K. G. ve Felps, W. (2009). Testing a social-cognitive model of moral behavior: The interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 123-141.
- Aquino, K., Reed, A. II, Thau, S. ve Freeman, D. (2007). A grotesque and dark beauty: How moral identity and mechanisms of moral disengagement influence cognitive and emotional reactions to war. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, 385-392.
- Beck, A. T., Freeman, A. ve Davis, D. D. (2008). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi*. T. Özakkaş (Ed.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Blasi, A. (1983). Moral cognition and moral action: A theoretical perspective. *Developmental Review*, 3, 178-210.
- Blasi, A. (1984). Moral identity: Its role in moral functioning. In W. M. Kurtines & J. J. Gewirtz (Eds.). *Morality, moral behavior, and moral development* (pp. 128-139). New York: Wiley.
- Blasi, A. (1993). The development of identity: Some implications for moral functioning. In G. G. Noam & T. E. Wren (Eds.). *The moral self* (pp. 99-122). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Blasi, A. (2004). Neither personality nor cognition: An alternative approach to the nature of the self. In C. Lightfoot, C. Lalonde & M. Chander (Eds.). *Changing conceptions of psychological life* (pp. 3-26). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Blasi, A. (2005). Moral character: A psychological approach. In D.K. Lapsley & F.C. Power (Eds.), *Character psychology and character education* (pp. 18-35). Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Durmuş, A. (2006). *Çocukta Özgüven Gelişimi ve Karakter Eğitimi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Frankfurt, H. (1971). Freedom of the will and the concept of a person. *Journal of Philosophy*, 68, 5-20.
- Hardy, S. A. (2006). Identity, reasoning, and emotion: An empirical comparison of three sources of moral motivation. *Motiv Emot*, 30, 207-215.
- Hardy, S. ve Carlo, G. (2005). Identity as a source of moral motivation. *Human Development*, 48, 232-256.
- Hart, D. (2005). The development of moral identity. *Nebraska Symposium on Motivation*, 51, 165-196.

- Hart, D., Atkins, R. ve Ford, D. (1998). Urban American as a context for the development of moral identity in adolescence. *Journal of Social Issues*, 54(3), 513-530.
- Hart, D., Atkins, R. ve Ford, D. (1999). Family Influences on the Formation of Moral Identity in Adolescence: Longitudinal analyses. *Journal of Moral Education*, 28(3), 375-386.
- Hart, D., Atkins, R. ve Fegley, S. (2003). Personality and development in childhood: A person-centered approach. *Monographs for the Society for Research in Child Development*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Headen, O. M. (2006). *A description and critical examination of the character education program offerings within an urban elementary school*. Unpublished Dissertation, Loyola University-Chicago, USA.
- Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52, 1280-1300.
- Horn, S. S., Daddis, C. ve Killen, M. (2008). Peer relationships and social groups: Implications for moral education. In L. P. Nucci, & D. Narvaez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (pp. 267-287). New York: Routledge.
- Kohlberg, L. (1973). The claim to moral adequacy of a highest stage of moral judgment. *The Journal of Philosophy*, 70(18), 630-646.
- Kohlberg, L. (1976). The quest for justice in 200 years of American history and in contemporary American education. *Contemporary Education*, 48(1), 5-16.
- Kohlberg, L. (1977). The implications of moral stages for adult education. *Religious Education*, 72(2), 183-201.
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C. P. (2004). Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109-125.
- Matsuba, K., Hart, D. ve Atkins, R. (2007). Psychological and social structural influence on commitment to volunteering. *Journal of Research on Personality*, 41, 889-907.
- Nisan, M. (1993). Balanced identity: Morality and other identity values. In G.G. Noam & T.E. Wren (Eds.), *The moral self* (pp. 241-266). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Noddings, N. (2006). *Eğitim ve Mutluluk*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Noddings, N. (2010). Moral education in an age of globalization. *Educational Philosophy and Theory*, 42(4), 390-396.

- Nucci, L. (2004). Reflections on the moral self construct. In D.K. Lapsley & D. Narvaez (Eds.), *Moral development, self, and identity* (pp. 111-132). NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgement of child*. New York: The Free Press.
- Power, F. C. (2004). Moral self in community. In D.K. Lapsley & D. Narvaez (Eds.), *Moral development, self and identity* (pp. 47-64). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Reed, A. II. ve Aquino, K. (2003). Moral identity and the expanding circle of moral regard towards outgroups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1270-1286.
- Rest, J. R., Narvaez, D., Thoma, S. ve Bebeau, M. (2000). A neo-Kohlbergian approach to morality research. *Journal of Moral Education*, 29(4), 381-395.
- Ryan, K. (1996). Character education in the United States. *Journal for a Just and Caring Education*, 2, 75-84.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Spinrad, T. L., Losoya, S. H., Eisenberg, N., Fabers, R., A., Shepard, S., A., Cumberland, A., Guthrie, I. K. ve Murphy, B. C. (1999). The relations of parental affect and encouragement to children's moral emotions and behaviour. *Journal of Moral Education*, 28(3), 323-337.
- Topses, G. (2006). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişimi Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi, *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 134-148.
- Was, C. A., Woltz, D. J. ve Drew, C. (2006). Evaluating character education programs and missing the target: A critique of existing research. *Educational Research Review*, 148-156.

Self and the Moral Identity

Oya ONAT KOCABIYIK*

Abstract

Moral behaviors performed by individuals enable the social order whereas immoral behaviors may cause disorder and unrest in the society. It is quite important to show moral behaviors by the individuals that built the society. For this reason, in order to understand how moral behaviors have emerged, it is a necessary to know the moral identities of the individuals. Self plays an important role for the emergence of individuals' moral identities. Moral identity and self consistently motivates individuals to moral behaviors. The purpose of this review article is to explain how moral identity, supposed to motivate moral behaviors, emerges within the context of self. In accordance with this purpose, the self-context was examined first and then the moral identity, the emergence of moral identity and the elements that affect its development were discussed. In conclusion, it can be stated that the values in the structure of self are important in the result of the evaluation of self for emergence of moral identity, and family and educational institutions have a significant role on acquiring these values.

Introduction

It can be said that it is a necessity to give importance to moral development of individuals for building a peaceful world order. In most of the studies related to moral development (Kohlberg, 1973; 1976; 1977; Piaget, 1932; Rest, Nar-

* Asst. Prof. Dr., Trakya University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences - Guidance and Psychological Counselling Department

Address for correspondence: Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Edirne

E-mail: oyaonat@trakya.edu.tr

vaez, Thoma & Bebeau, 2000), it is understood that they mainly focused on the cognitive aspect of moral development. Yet the later studies on this issue highlighted that moral identities of individuals induce the behaviors of individuals and motivate them to perform moral behaviors (Aquino & Reed, 2003; Blasi, 1983; 1984; Power, 2004). Therefore, the purpose of this study is to examine the structure of moral identity which is thought to have an important effect on moral development. First of all, the structure of self was discussed and then, the moral identity, the emergence of moral identity and the elements that affect its development were examined in details. It is thought that this study will make contributions to both theoretical and applied aspects of the field with regards to explore the elements that affect the moral development and the importance of self in moral identity.

Self and Self-Evaluation

When examined according to cognitive approach, the self has different mental representations. One of them is “the real self” and it consists of the information about the person that is to be or believed to be by the individual. “The real self” notion meets the sense of the self. Individuals are naturally tend to live consistently with their sense of self as a human being (Aquino, Freeman, Reed, Lim & Felps, 2009; Hardy & Carlo, 2005). The other is “the ideal self” and it involves the information about the person that should be and fulfills the duties and responsibilities which are defined by the others for the individual (Burger, 2006). It can be said that self-evaluation has an important role on molding the ideal self-construction. Self-evaluation enables individuals to evaluate the characteristics internalized in the process of socialization and shape their behaviors (Higgins, 1997; Nucci, 2004). Self-evaluation of individuals is important in the sense of making their way (Beck, Freeman, & Davis, 2008). It is undoubtedly less possible for the individuals who percept their value of the self as a honorable, honest, kind-hearted etc. person to perform behaviors identified as “bad” as a result of self-evaluation (Topses, 2006). Taking a close look at the details of the mechanisms and structures about self, they can be associated with the moral behaviors. Furthermore, the details of the structure of a moral identity show that it comprises some elements and functions of the self (Blasi, 1993; Hardy & Carlo, 2005). When moral identity is activated, it has a big potential for influencing the moral behaviors in the self-concept of individuals (Aquino et. al, 2009). Therefore, a moral identity which will be activated within the self leads the present behaviors and produces proper behaviors (Onur, 2008, p. 93).

Moral Identity and the Emergence of Moral Identity

Moral identity is defined as a kind of self-regulating mechanism that motivates the moral behavior. In this definition, the importance of self-evaluation and particularly the sense of self are emphasized (Hart, Atkins, & Ford, 1998; 1999). In another definition, moral identity is based on internalized human tendency that motivates behavior consistent to self-systems. Hardy and Carlo (2005) stated that when the self is constructed or identified with moral values, it is possible to form a moral identity. At this point, in order to have a better understanding about the formation of moral identity, the relationship of the self and moral values should be examined carefully. Aquino et. al (2009) pointed that there is a discrepancy on the nature of moral values and values about the self. This discrepancy is seen among the values of Schwartz (1992) that are shaped for determining the relationship between the value types. The selfishness aspect of the self can produce moral identities of individuals and unsuitable psychological states while acting simultaneously. However, Blasi (2005) mentioned the importance of moral desires on the enhancing of practicability of moral identity. Having moral desires and wanting to have some certain values are the signs of moral identity. Moral desires guide the will and provide moral meaning. Sticking on any moral value or believing morally “good” ideas will be a part of a person’s identity. It will become so strong that it is impossible to behave improperly. The missing thing in some individuals is the idea that these behaviors should “come from heart” (Frankfurt, 1971). To this respect, Aquino and Reed (2002) emphasized that moral identities may come from different elements. While an individual might consider compassion and mercy as the center of the moral identity, another might consider being fair and honest as the center of it. For this reason, moral identity is a dimension of individualistic differences, that is, a way of mentioning personality. Individuals whose moral identities have a peripheral position regarding their self-notion may not feel responsible and accordingly, it is thought that these kinds of individuals are less motivated to moral behaviors (Aquino et. al, 2009). However, the individuals whose moral identities have a central position feel the sense of duties and responsibilities more, and they coherently increase their desire to live (Aquino, Reed, Thau and Freeman, 2007; Hardy, 2006; Hardy & Carlo, 2005; Reed & Aquino, 2003). At this very point, Nisan (1993) mentioned self-coherence and defined it as the impetus of moral behaviors. In short, in the eye of an individual, it is important having deep feelings and consistency of the individual’s values in order to perform any kind of

moral behaviors. Moral responsibilities are formed by adding moral to the individuals' own identity or sense of self in their lives. Moral responsibilities play a centered role in moral behaviors and self-coherence is a motivational impetus that leads to form moral behaviors (Blasi, 1993, 2004).

Factors That Influence the Development of Moral Identity

Development of moral identity is open to improvement and it changes throughout the lifespan. The factors that affect the moral identity development are: 1) Personal characteristics, 2) Social characteristics, 3) Moral judgments and attitudes, 4) Sense of self, and 5) Opportunities to practice moral behavior (Hart, 2005). When social factors are examined, family is on top of the list; in addition, peers and educational institutions also have important roles.

Family

The behaviors of parents towards their children play an extremely important role on the development and the personality of the child (Durmuş, 2006). Therefore, from the beginning of the childhood, even the infancy, the individuals who are raised with self-esteem, self-worth and self-reliance will have more tendencies to moral values (Topses, 2006). Although, there is little research on the impact of family for the development of children's moral identity and behaviors, the study of Hart, Atkins, and Fegley (2003) asserted that the basis of moral identity formed in the childhood depends on the attitudes of the family towards their children. It is highlighted that the attitudes of family play an important role on the moral behaviors of the children (Spinrad et.al, 1999). In another study, the children who feel responsibility and value other individuals were raised by the democratic families (Ünal, 2007). In their study on adolescents, Hart, Atkins, and Ford (1999) elucidated that family has a direct impact on the development of moral identity. It was stated in the other studies that family has an important effect on the moral identity and behaviors (Matsuba, Hart & Atkins, 2007; Spinrad et. al, 1999).

Peer

Peer relationship also plays an important role on the development of moral identity. Acceptance of other individuals, especially the peers may be extremely

important on acquaintance of moral identity (Noddings, 2006). In their research on the importance of peer to peer relationship regarding the development of moral identity, Kumru, Carlo and Edwards (2004) stated that young adolescents exhibit more public and compliant behaviors while older adolescents exhibit more altruistic and anonymous pro-social behaviors. For this reason, peer relationship plays an important role on moral identity development in the childhood and adolescence, should be examined in the further studies. Horn, Daddis, and Killen (2008) researched how moral identity can be actively structured with peer relationships. In this study, it was fostered that it is a necessity to develop moral education programs based on peer and social relationships. The studies conducted on character education should be considered in order to develop moral education programs.

Education

It can be said that educational institutions should give importance to character education in order to acquire certain positive values to the individuals related to the formation of moral identity. Was, Woltz and Drew (2006) expressed that character education programs increase the academic motivation and success, social behaviors, love for school, social and democratic values, conflict-solving skills, the way of thinking morally, responsibilities, respect, self-control, self-esteem, social skills, trust and respect towards teachers. Besides, character education positively affects the behaviors of the students (Headen, 2006; Ryan, 1996). According to Noddings (2010), the main purpose of the moral education is to raise the volunteer individuals that are ready to help other individuals. Teachers should teach moral reasoning both in the subjects that are held in lessons and the moral reasoning skills that are prevalent in the context of moral problems.

Conclusion

The increase in the number of people who do not respect, tolerate each other in the society triggered the social disintegration and by growing, it causes more problematic situations. The source of these problems may be regarded as losing the values that should have had by the individuals. These values are the elements which enable the social order and a happier common life. These elements are acquired the individuals beginning from their very early ages according to their

level of moral development. The acquired self-concept elements are quite significant in moral development, especially in forming the moral identity. Family has an essential role on formation of moral identity. The formation of moral identity starts in the family and continues in the schools. Lowering the age of criminals in the schools and growing violence in the society should lead the authorities to dwell upon the formation of moral identity. Therefore, it can be posited that developing character education programs appropriate for the age of the children are highly important. While developing these programs, peer relationships should be taken into consideration as well.

Keywords- Self, Self-evaluation, Moral identity